

Tasarrufa Dayalı Finans Kurumları

Tasarrufa Dayalı Finans Kurumları

ÇALIŞTAYLAR HAKKINDA

İKAM'ın İslam iktisadi alanının gelişmesi amacıyla yapmış olduğu çalışmalarından bir tanesi de çalıştaylar serisidir. Bu seride ele alınan konular, alanında uzman iki araştırmacı tarafından raporlaştırılmakta ve hazırlanan bu raporlar, özel davetlilerin de bulunduğu çalıştayda detaylı olarak müzakere edilmektedir. Bu müzakereler sonucunda raporun son şekli verilmekte ve İKAM tarafından yayınlanmaktadır.

İLKE Vakfı tarafından 2016 yılında kurulan İslam İktisadi Araştırma Merkezi (İKAM), yeni bir iktisadi anlayışın ve uygulama zemininin oluşumuna katkı yapmayı amaçlamaktadır. İslam iktisadını teorik ve uygulamalı olarak ele alan eğitim, araştırma, yayın ve etkinlikler gerçekleştiren İKAM, bu faaliyetlerinin çıktılarıyla araştırmacıları, iş dünyasını ve politika yapıcıları bilgi birikimi açısından beslemeyi hedeflemektedir. Böylece İslam iktisadi alanının toplumda ve kamuda tanınması ve kabul edilmesi için çeşitli düzeylerde çalışmalara ev sahipliği yapmaktadır. İKAM, "İslam iktisadi" düşüncesinin külli bir şekilde inşası için yetkin fikir ve teorilerin üretilmesini teşvik etmeyi ve yeni çalışmalara zemin teşkil etmeyi amaçlamaktadır.

Kurulduğu günden bu yana toplumu tanıma, anlama, toplumun ihtiyaçlarından haberdar olarak iş üretme, problemleri konularda çözüm odaklı çalışmalar yapmayı kendisine şiar edinen İLKE Vakfı, sadece belli bir topluluğu değil tüm insanlığı ilgilendiren meselelere dair çalışmalar yapmanın önemine inanmaktadır. Saha odaklı, çözüme ilişkin çıktıları olan çalışmalar yapmanın gerekliliği bulunmaktadır. Bu bağlamda İLKE Vakfı pek çok hayır ve hizmet kuruluşunu kurmuş ve destek olmuş iradenin, bu alanlardaki çalışmalarını derinleştirmek amacıyla 2010 yılında kurduğu bir çatı kuruluşudur. İLKE, kurumlarıyla beraber iş ahlakı ve girişimcilik, akademik çalışmalar ve yaygın din eğitimi alanında faaliyet göstermekte ve bu konularda stratejik bakışı geliştiren öncü çalışmalar yapmaktadır.

Tasarrufa Dayalı Finans Çalıştayı

İKAM Çalıştaylarının sekizincisi “Tasarrufa Dayalı Finans” konusunda İslam İktisadı Araştırma Merkezi (İKAM) ve İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve Araştırma Merkezi (İSİFAM) tarafından 17 Ekim 2020 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Çalıştayda, Dr. Ahmet Keşli tarafından “Tasarrufa Dayalı Finansmanın Hukuki Esasları” ve Hüsnu Tekin tarafından “İmece Usulü Mal Edindirme Sistemi: Çalışma Prensipleri, Mevcut Durum, Problemler ve Çözüm Önerisi” başlıklı sunumlar gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya akademisyenler, kamu kurumu temsilcileri ve ilgili firmalardan temsilciler katılmıştır.

Tasarrufa dayalı finans kurumları günümüzde faizli krediye alternatif olarak sosyal dayanışmaya dayanmakta ve organizasyon ücreti karşılığında faizsiz konut ve taşıt finansmanı imkânı sunmaktadırlar. Faizsiz finansmana ilginin giderek arttığı günümüzde tasarrufa dayalı finansman imkânı sunan kurumlara da buna bağlı olarak ciddi bir rağbet söz konusudur. Literatürde tasarrufa dayalı finansman modeli olarak adlandırılan ancak kadim kültürümüzdeki imece müessesesi özelliklerini taşıyan grup içi finansman yoluyla mal edinimine olanak sağlayan bu sistem bir sektör hâline gelmiştir. Türkiye’de bu çerçevede faaliyet gösteren 30’un üzerinde firma bulunmakta olup sektöre ilişkin talep her geçen gün daha da artmaktadır.

Çalıştay sonucunda hazırlanan raporlar ileriki günlerde yayımlanacak olsa da tasarrufa dayalı finans modeliyle çalışan kurumlara gösterilen rağbetin artması ve her geçen gün yeni bir firmanın faaliyete başlaması dolayısıyla konunun kısa bir değerlendirme notuyla ele alınmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Kamu kurumları nezdinde hâlihazırda devam eden yasal çalışmalar için de destekleyici olması amacıyla aşağıdaki notlar hazırlanmış ve İKAM’ın sektöre dair önerileri sunulmuştur.

Genel Değerlendirme ve Öneriler

- Söz konusu sistem için her şeyden önce ortak bir isim bulunması, ortak bir yapının oluşturulması gerekmektedir.
- İlgili firmalara dair temel sorun, hukuki statülerinin tanımlanmamış olmasıdır. Buna dair çeşitli alternatifler düşünülebilir:
 - Bu yapıları bankacılık kapsamında ele alıp BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu) denetimine tabi tutmak,
 - Finansman kuruluşu olarak ele almak,
 - Sermaye Piyasası Kanunu altında ele almak,
 - Kooperatifçilik Kanunu altında ele almak,
 - Faizsiz Finans Kanunu kapsamına almak.
- İlgili firmalara dair bir başka sorun, sistemin İslami finans kurallarına uygun bir şekilde çalışıp çalışmadığının homojen, etkin bir şekilde düzenlenip denetlenmesidir. Buna dair de farklı adımlar atılabilir:
 - Diyanet İşleri bu amaçla görevlendirilebilir.
 - TKBB çatısındaki ortak danışma kurulu harekete geçirilebilir.
- İlgili firmaların düzenlenmesine dair bir husus, tasarruf sahiplerinden toplanan fonların nasıl değerlendirildiğine ilişkin şeffaflıktır. Toplanan fonların her bir kampanya için kampanya özel hesabında tutulması da önemlidir ve fon havuzları fiktif değil reel olmalıdır. İlâveten toplanan paraların Takas Bank gibi bir kurumda tutulması gündeme getirilebilir. Katılım bankacılığı sektörünün geliştirilmesine de yönelik olarak toplanan fonların katılım bankalarınınca yönetilmesi zorunlu tutulabilir.
- Bu kurumlar fon topladıkları için buna yönelik düzenleme ve tedbirler alınmalıdır. Örneğin; fonun malikinin ve yönetim yetkisinin kim olduğu mutlaka belirlenmelidir. Fonun sahibi katılımcılar olmasına rağmen katılımcıların fon üzerinde söz hakkı, tasarruf hakkı hatta bilgi alma hakkı yoktur. Dolayısıyla fon ile şirket arasındaki ilişkinin mevzuatta açık, ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi lazımdır.¹
- Ayrıca şirket sermayesi, organizasyon ücretleri, tasarruf ödemeleri gibi üç kalemdeki gelirler ayrı ayrı muhasebeleştirilerek şirketin finansal kapasitesi net olarak görülebilir olmalı ve bunlar da halka açık olmalıdır.
- Firmaların organizasyon ücreti olarak aldıkları miktarın enflasyon ve faiz oranlarına göre değişmesiyle İslami açıdan sorgulanır hâlâ gelmesinin önüne geçmek amacıyla düzenlemeye

1 Buna dair tekâfül havuzundaki sistem örneğinden yararlanılabilir.

gidilmesi gerekmektedir. Sektördeki sözleşmeler, model sözleşmeler hâline getirilmeli ve kamu otoritesi tarafından denetlenmiş, kabul edilmiş ve onaylanmış sözleşmeler dışında sözleşme yapmaya da izin verilmelidir. Sözleşmede bu işlemlerin İslami finansa niçin, nasıl, hangi şekilde uygun olduğuna ilişkin açıklama getirilmelidir. Sözleşmelerde satış hükmü yoktur. Tamamen karşılıklı borç verme taahhüdü vardır. Bu da işi, karza taşımaktadır. Karzın kuralları takip edildiğinde ise şirkete ödenen organizasyon parasının faize dönüşmesi söz konusudur. Dolayısıyla sözleşmelerin ciddi anlamda revizesi lazımdır.

- Çekilişte çıkan kişinin alacağı üzerine konulan ipoteğin firma adına konulması, firmanın olumsuz bir durum yaşaması hâlinde sorun yaratacağı için diğer bireyler adına ipotek konulması gündeme getirilebilir.
- Taşınmazın edinimi sırasındaki ekspertiz ve ipotek/rehin masraflarının kime ait olacağı hususunda tekdüzelik sağlanması gerekmektedir.
- Firmalar arasında fon toplama ve ödeme vadeleri arasındaki uyumsuzluklar, öz sermaye kullanımı riski doğurmaktadır. Bunun önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda sermaye yeterliliği belirlenebilir.
- Tasarrufa dayalı faizsiz finansman veya tasarrufa dayalı finansman şerhi tapuya işlenebilir olmalıdır. Uygulamada hem katılım bankacılığında hem bu tasarruf finansmanında tapu işlemleri, ipotek vesaire gibi işlemlerden bir seferlik harç alınmalıdır. Sonraki işlemlerde, gayrimenkul katılım bankasına satılmalı, onun mülkiyetine geçmeli ve oradan müşteriye aktarılmalıdır.
- Fiyat artışının yüksek olduğu yerlerde erken teslim hukuki sorunlar doğurmaktadır. Buradaki mesele şudur; katılımcı ile şirket arasında borç doğmaktadır ve bu borca ek maliyetler ilave oluyorsa faiz olduğuna ilişkin doktrinde bir kısım görüşler vardır. Dolayısıyla ilk teslim alanla son teslim alan arasında hakkaniyetsiz sonuçlar doğmaktadır. Buna yönelik düzenleme yapılması gerekmektedir.
- Kura usulünde de haksız kazanç iddiaları vardır. Şirket, malları çoklukla kendi üzerine almakta, doğrudan devretmektedir. Bu ise mevzuat kaynaklıdır. Mevzuatta bu tür işlemlerin tapu harcından en azından bir devir hariç muaf edilmesine ilişkin bir çalışma yapılması lazımdır.
- Süreçlerin sonunda gerçek mülkiyet geçimi sağlanmalı ve kiralar da güncel bedeller üzerinden ödenmelidir. Bunun için SPK (Sermaye Piyasası Kurulu) lisanslı firmalar tarafından değer tespiti yapılmalı ayrıca kiralar da her yıl SPK lisanslı ekspertizler tarafından güncellenmelidir.
- Sistemin temel varsayımı, sisteme sürekli girişler olacağı yönündedir. Bunun gerçekleşmediği durumda neler olabileceğine dair düzenlemeler getirilmelidir.
- Tüketiciler reel değerler üzerinden bilgilendirilmelidir.

İKAM Politika Önerileri

Çalıştay sonucunda ortaya çıkan bilgiler ışığında İKAM olarak sektöre yönelik politika önerilerimiz sırasıyla aşağıda sunulmaktadır.

- Söz konusu sistem için ortak bir isim bulunması ve ortak bir yapının oluşturulması gerekmektedir.
- İlgili firmaların İslami finans kurallarına uygun bir şekilde çalışıp çalışmadığının homojen, etkin bir şekilde düzenlenip denetlenmesi gerekmektedir. Yapılan işlemler, firma dışında bağımsız danışma kurulları tarafından incelenmelidir.
- Düzenleyici bir otoriteye ihtiyaç vardır. Yapılan işlev, fon toplama kapsamındadır ve düzenlemenin BDDK tarafından yapılması uygun olacaktır. Firmaların BDDK lisansı altında faaliyet göstermeleri gerekmektedir.
- Bağımsız denetim, şirketlerin bütün hesapları üzerinde şart koşulmalı, belirli periyotlarla firmalar faaliyet raporu vermelidir. Eş zamanlı olarak da firmaların kayıtlarına BDDK'nın erişim imkânı olmalıdır.
- Firmaların bilanço defterleri yapılan faaliyete göre düzenlenmeli, aktif-pasif yapıların nasıl muhasebeleştirileceği belirlenmeli ve tüm firmalara zorunlu hâle getirilmelidir.
- Şirketlerin yönetim ve denetim kurulunda bulunanların sorumlulukları açıkça belirlenmelidir.
- Sistem, çoklu katılımcı içerdiğinden dolayı "Müşteriler" arasındaki hukuki ilişkinin oluşturulması gerekmektedir.
- Sisteme giriş ve çıkış serbest olmalı ancak kuralları tüm firmalar için ortak bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- Toplanan fonun yönetimi hakkında sorumlular belirlenmeli ve bunların sorumluluk alanları netleştirilmelidir. Fon ile şirket arasındaki ilişkinin mevzuatta açık, ayrıntılı bir şekilde düzenlenmesi lazımdır. Burada tekâfül havuzundaki sistem örneğinden yararlanılabilir.
- Sektördeki sözleşmeler, model sözleşmeler hâline getirilmelidir. Sözleşmede bu işlemlerin İslami finansla niçin, nasıl, hangi şekilde uygun olduğuna ilişkin açıklama getirilmelidir.
- Sistemin sadece konut ve araba değil eğitim dâhil olmak üzere farklı kullanımlar için de önünün açılması gerekmektedir.
- Tasarrufa dayalı faizsiz finansman veya tasarrufa dayalı finansman şerhi tapuya işlenebilir olmalıdır. Uygulamada hem katılım bankacılığında hem bu tasarruf finansmanında tapu işlemleri, ipotek vesaire gibi işlemlerden bir seferlik harç alınmalıdır.

Konvansiyonel bankacılık sistemi karşısında İslami ilkelere uygun faizsiz finansman işlemi yürütecek kurum arayışı uzun bir süredir devam etmektedir. Tasarrufa dayalı finans kurumları da bu iyi niyetlerle ortaya çıkmış, faizli krediye alternatif, sosyal daya-

nışma merkezli faizsiz konut ve taşıt finansmanı imkânı sunmaya başlamışlardır. Ancak gösterilen ilginin artmasıyla birlikte son iki yılda var olan kurumların sayısında doğal olmayan bir artış gözlenmiştir. Yeni açılan firmalarla birlikte piyasa payı hızla artmış ancak fiilî durumda özellikle fon toplanmasına ilişkin yasal dayanağın bulunmaması dolayısıyla ciddi bir finansal ve kurumsal risk ortaya çıkmıştır. Yasal altyapının güçlendirilmesi, sektörün sağlıklı bir şekilde faaliyetlerine devam etmesini, sektöre teveccüh eden tüketicinin korunması ve makroekonomik olarak sektöre ilişkin potansiyel risklerin bertaraf edilmesini sağlayacaktır. Herhangi bir zayıf halka dolayısıyla ortaya çıkabilecek bir panik ve talepteki geri çekilme hem tasarrufa dayalı finans kurumlarını hem de katılım bankacılığı sektörünü etkileyecektir. Güven hissinde meydana gelebilecek bir zedelenmenin tamiri kuşkusuz çok uzun yıllar olacaktır. Yapılan çalıştayın sonuçları da göstermiştir ki sektörün kamu otoritesi tarafından düzenlenip denetlenmesi kaçınılmaz hâle gelmiştir.

ikam
İSLAM İKTİSADI ARAŞTIRMA MERKEZİ

Adres: Aziz Mahmut Hüdayi Mah. Türbe Kapısı Sk. No: 13 Üsküdar/ İstanbul Telefon: +90 216 532 63 70 E-posta: bilgi@ikam.org.tr Web: ikam.org.tr